

ПОЛЬСЬКОМОВНА ПЕРІОДИКА 20–30-Х РОКІВ ХХ СТОЛІТТЯ ЯК ОБ'ЄКТ МУЗИЧНОГО ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВА ВОЛИНИ

УДК 78.03 (477) «1920 / 1939»

Легкун О. Г. Польськомовна періодика 20–30-х років ХХ століття як об'єкт музичного джерелознавства Волині. У статті досліджено польськомовні періодичні видання «Głos Wołyń» («Голос Волині»), «Strażnica» («Сторожова вежа»), «Przegląd Wołyński» («Волинський перегляд»), «Echo Wołyńskie» («Волинське ехо»), «Młoda wieś» («Молоде село»), «Życie Krzemienieckie» («Кременецьке життя») та «Życie Liceum Krzemienieckiego» («Життя Кременецького ліцею»), які виходили на території Волині у 20–30-х роках ХХ століття. Аналізуючи та систематизуючи публікації багатьох авторів, розглянуто концертне життя Південно-Західної Волині, проаналізовано музично-просвітницьку діяльність аматорських колективів та виступи місцевих музикантів. Стверджується, що гастрольні виступи відомих польських солістів, оперних та драматичних труп сприяли професіоналізації музичної культури Волині. Простежено досягнення діячів музичної культури цього періоду та їхній внесок у розвиток музичної культури Волині.

Ключові слова: періодика, Волинь, концерти, гастролі, музична діяльність, просвітницькі товариства.

Легкун О. Г. Польскоязычная периодика 20–30-х годов ХХ века как объект музыкального источниковедения Волини. В статье исследованы польскоязычные периодические издания «Głos Wołyń» («Голос Волини»), «Strażnica» («Сторожовая башня»), «Przegląd Wołyński» («Волинский просмотр»), «Echo Wołyńskie» («Волинское эхо»), «Młoda wieś» («Молодая деревня»), «Życie Krzemienieckie» («Кременецкая жизнь») та «Życie Liceum Krzemienieckiego» («Жизнь Кременецкого лицея»), которые выходили на территории Волини в 20–30-х годах ХХ века. Анализирую и систематизирую публикации многих авторов, рассмотрена концертная жизнь Юго-Западной Волини, проанализировано музыкально-просветительскую деятельность любительских коллективов и выступления местных музыкантов. Утверждается, что гастрольные выступления известных польских солистов, оперных и драматических трупп способствовали профессионализации музыкальной культуры Волини. Прослежены достижения деятелей музыкальной культуры данного периода и их вклад в развитие музыкальной культуры Волини.

Ключевые слова: периодика, Волинь, концерты, гастролі, музыкальная деятельность, просветительские товарищества.

Lehkun O. Polish periodicals in the 20-30th years of the XX century as Volyn music source object. Background. Scientific understanding of cultural processes requires the investigation of its regional characteristics. Necessary background for exploring Volyn musical life of that period is to study regional periodicals.

Objectives. On the basis of publications in Volyn Polish journals in the 20-30th years of the XX century to reproduce Volyn musical life. **Methods.** During studies of periodicals the retrospective method was used. Historical and cultural method allowed us to consider cultural events and regional musical life. **Results.** Publications that reflect Volyn concert and touring life of that period, performances of local and famous Polish artists, bands, opera and drama troupe were analyzed. **Conclusions.** Polish periodicals reflect regional musical life, include critical publications about concerts and problems of spreading musical culture in Volyn.

Keywords: periodical, Volyn, concerts, tours, musical activity, enlightenment societies.

Постановка проблеми. Розвиток культурного рівня суспільства репрезентує неперервний процес, який спрямований на дослідження та впровадження у сьогодення кращих здобутків минувшини. Вивчення культурно-мистецьких процесів України неможливе без ґрунтовного опрацювання регіонального розвитку, оскільки культура окремого регіону є чинником, який сприяє осмисленню загальноукраїнської культури. Музична культура Волині 20–30-х років ХХ століття є однією зі складових історії української культури та варта уваги дослідників, оскільки має не тільки суспільно-політичне, а й історико-педагогічне значення. Хоча населення Волині зазначеного періоду, перебуваючи під владою Речі Посполитої, зазнало колонізаційних впливів, основні досягнення у розвитку музичної культури можуть використовуватися у сьогоденні з метою підвищення культурного рівня усіх категорій населення.

Необхідним підґрунтям для цілісного вивчення історичних та суспільно-політичних подій, освітнього та культурного життя є дослідження регіональних періодичних видань, у яких доволі повно висвітлено мистецькі здобутки краю.

Актуальність нашого дослідження полягає у всебічному вивченню польськомовних періодичних видань, які висвітлюють основні напрямки еволюції культурно-освітнього процесу на Волині в досліджуваний період.

У зв'язку з цим до наукового обігу залучається ряд публікацій, які відображають стан музичної освіти, відтворюють викладацьку роботу музикантів, характеризують музичне життя на Волині у 20–30-х роках ХХ століття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми культурно-мистецького життя Волині, які відображено на сторінках волинських польськомовних видань 20–30-х років ХХ століття, висвітлено у наукових працях І. Гринчук [1], Н. Оболончик [2], О. Панфілової [3], П. Шиманського [4] та ін. Проте, на сьогодні відсутня цілісна узагальнююча праця щодо мистецьких публікацій на сторінках волинської польськомовної періодики означеного періоду.

Мета статті — на основі публікацій польськомовних волинських часописів «Głos

Wołyńia», «Strażnica», «Przegląd Wołyński», «Echo Wołyńskie», «Młoda wieś», «Życie Krzemienieckie» та «Życie Liceum Krzemienieckiego» відтворити панораму музичного життя Волині міжвоєнного періоду.

Зв'язок із науковими чи практичними завданнями. Дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень Лабораторії музичної етнології кафедри гри на музичних інструментах та хореографії Кременецького обласного гуманітарно-педагогічного інституту ім. Тараса Шевченка.

Виклад основних матеріалів дослідження. Перебування Волині в складі Другої Речі Посполитої визначило особливості культурного життя населення краю. Тут проживали українці, поляки, євреї, росіяни, чехи, німці та інші національності. Проводячи політику окатоличення, польська влада робила утиски української інтелігенції, забороняла все, що свідчило про їхню національну своєрідність. У той же час існуюча влада підтримувала польську культуру та сприяла підвищенню культурного рівня мешканців краю. Цьому значною мірою сприяло видання численних періодичних видань, які виходили в Луцьку, Рівному, Кременці, Дубно, Здолбунові. Загалом упродовж 1919–1939 рр. на Волині видавалося 144 польськомовних видання.

Серед регіональних видань у висвітленні культурно-мистецьких подій Волині найбільш активно проявили себе видання Кременецького ліцею «Życie Liceum Krzemienieckiego» («Життя Кременецького ліцею») та «Życie Krzemienieckie» («Кременецьке життя»). Саме тут знайдено найбільше публікацій про функціонування Музичного канікулярного осередку Кременецького ліцею, робота якого полягала у поглибленні та поширенні музичної культури в краї через підготовку кваліфікованих вчителів співу й музики, керівників хорів, диригентів аматорських оркестрів й інструментальних колективів; організацію конкурсів, концертів і музичних звітів.

Зі статті викладача Музичного канікулярного осередку, професора Варшавської консерваторії К. Сікорського, довідуємося про тематику лекцій-концертів, які організовувалися для учасників курсів. Програми виступів склалися з творів різних епох, як у сольному, так і ансамблевому виконанні. Кожен виступ коментував керівник цих курсів проф. Б. Рутковський, який давав характеристику виконуваного твору. Програма підбиралася так, щоб у сукупності забезпечити музичні знання та естетичний розвиток учителя.

У перший рік занять слухачів було ознайомлено з музичними формами (танець, сюїта, соната, пісня), їхньою будовою та застосуванням. На наступний рік прослухані твори для клавесину і верджиналу XVI–XVII ст., струнних інструментів XVII–XVIII ст., фортепіанні твори В. Моцарта та Л. Бетховена, що дало можливість проаналізувати

розвиток музичних форм у хронологічному порядку. Заняття 1930 р. ознайомили курсантів з класичною та романтичною музикою, наступний — присвячувався виключно польській музиці від XVI ст. до 20-х рр. XX ст. У 1932 р. слухачі на десяти заняттях знайомилися з історією національних шкіл: польської, російської, болгарської, сербської, югославської [16: 9].

Зі шпальт журналу довідуємося про концерти відомих польських артистів, гастролі театральних труп, інформацію про мистецьке життя міста, організацію та виконавську діяльність музичних колективів Кременеччини.

Щоби поглибити й розширити музичну культуру слухачів, ознайомити їх із кращими зразками світової класики у живому виконанні, керівництво осередку запрошувало до Кременця відомих польських артистів. У різний час у Кременецькому ліцеї виступали солісти, які здобули світове визнання: З. Адамська-Таврошевічова (віолончель), А. Міхаловський (вокал), Я. Висоцька-Охлевська (фортепіано), Б. Кон (фортепіано), Т. Охлевський (скрипка), В. Рачковський (фортепіано), М. Шалевський (альт), С. Таврошевіч (скрипка), І. Строковська-Фаряшевська (вокал). Окрім сольних виконавців, у концертах брали участь інструментальні колективи: Польський Квартет, квартет Польського радіо, військовий оркестр 18 полку м. Скверневіц.

Так, виступи баса А. Міхаловського, які відбулися у Кременці 12 листопада 1933 року, схвально оцінили волинські критики: «В інтерпретації Міхаловського інтелігентній, без (так часто наявних в оперних артистів) афектації в динаміці, дикції та рухах, твори були виконані так, що викликали захоплення і подив» [13: 439].

Волинська публіка відзначалася високим рівнем музичної культури, могла критично оцінити виступи артистів, які, на жаль, не завжди задовольняли слухачську аудиторію. В одній зі статей часопису «Życie Krzemienieckie» автор зазначив, що вокалістка Я. Годлевська володіла не надто сильним голосом, але приємний тембр, чуда артистична культура і приємна зовнішність забезпечили їй успіх. Ліричні пісні не викликали такого захоплення, як твори жвавого характеру. Найкраще прозвучали арії з опери «Кармен», романси П. Чайковського, арія з опери «Міньйон» А. Тома. Окремий розділ склали народні пісні, які найбільш відповідали виконавській майстерності, але дуже поверхово трактовані артисткою [14: 19].

У літописі гастрольного життя Волині 20–30-х років XX століття знаходимо чимало відгуків про виступи оперних та драматичних труп. Артисти Львівського оперного театру 13 березня 1932 року завітали до Кременця з оперою Д. Россіні «Севільський цирульник». Незважаючи на погані декорації та відсутність оркестру, який замінили піаніст Ползінетті та скрипкача

Е. Вольфшталь, спів артистів був незвичайний. Прекрасно були виконані арії дона Базіліо, професійно прозвучав дует Фігаро з Альмавівою та квінтет із другого акту. Ритм, динаміка, чистота виконання і чудова гра не залишили глядачів байдужими [15: 20].

Часто гастролював на рідних теренах Волинський український театр під керівництвом М. Певного. У кінці листопада 1934 р. артисти представили вистави Т. Шевченка «Катерина» (музичний супровід М. Аркаса), І. Котляревського «Наталка Полтавка», П. Ніщинського «Вечорниці» та оперету М. Лисенка «Чорноморці» [17: 387]. Як бачимо, волинська публіка мала змогу оцінити високий професійний рівень театру, який дозволяв здійснювати постановки оперної музики.

Незабутні враження отримали жителі Волині від виступів хору Д. Котка. У жовтні 1928 р. колектив під назвою «Український Наддніпрянський хор» концертував у Вишнівці, Кременці, Дубно, Смізі, Костополі, Здолбунові. Є. Гаше у статті «Koncerty Ukraińskiego Chóru Dm. Kotki w Krzemieńcu» високо оцінює талант диригента, який володів надзвичайним чуттям краси творів і дуже оригінальними та цікавими способами їх інтерпретації [7: 410]. Досконалий підбір голосів, старанно опрацьований репертуар, високий артистичний рівень виконання творів, надзвичайна й оригінальна інтерпретація творів створювали потужне враження на публіку. Після розпаду колективу Котко завітав на Волинь у 1937 р. з новим складом хористів, проте їхні виступи не мали такого успіху, як у попередні роки.

До визначних подій гастрольного життя Волині 1932 р. необхідно віднести концерти лауреата конкурсу імені Ф. Шопена Б. Кона, який проходив у рамках відзначення днів Шопена. Святкування Шопенівських днів у Кременці передбачало службу Божу в лицейному костюлі, продаж значків та жетонів із зображенням Ф. Шопена та концерт піаніста Б. Кона. Програма його виступу була складена виключно із творів Ф. Шопена. Є. Гаше зазначав, що майстерна гра артиста передала темперамент та глибокі почуття композитора [6: 40].

Значне місце в мистецькому житті не тільки Волині, а й усієї Польщі займало відзначення днів Ю. Словацького — польського поета-романтика, уродженця Кременця. Урочисте проведення академії з нагоди 90-ї річниці з дня смерті поета, яка проходила в Кременецькому лицейі у 1939 р., засвідчила про високий виконавський рівень місцевих музикантів. Слухачській аудиторії була представлена кантата Я. Галля на пошанування Ю. Словацького, яку виконав учительський хор (кер. І. Гіпський). Фортепіанне тріо Ф. Шопена *g moll* прозвучало у виконанні викладачів Кременецького лицейу Є. Гаше, Ельжбети Крха та Емілія Крха — відомого польського художника-

постімпресіоніста, який був ще й прекрасним віолончелістом. Завершив вечір камерний хор лицейу (кер. М. Осько) виконанням першої польської кантати Б. Пенкеля «Audite mortales» («Слухайте, смертні»), яка була написана у середині XVII століття [5: 2].

У міжвоєнний період жваве концертне життя проходило в усіх містах Волині, про що свідчать численні дописи у місцевій пресі того часу. Так, газета «Głos Wołyńia», що виходила у м. Дубно, повідомляла про вечір оперних арій, який був організований римо-католицьким товариством доброчинності. Дубнівська публіка насолоджувалася виступом баса Тадеуша Лучаї; партію фортепіано виконував Зарембінський [11: 4].

Не стояли осторонь концертного життя і вихованці Острозької вчительської семінарії: завдяки таланту і вмільї режисурі Ковальського 20 червня 1932 р. у концертному залі Ратуші відбулася прем'єра опери «Wiesław», яка була поставлена силами учнівського колективу семінарії [12: 3].

Чимало інформації про музичне життя Волині черпаємо з газети «Echo Wołyńskie». Зокрема, у травні 1932 р. у залі Рівненського театру відбувся концерт аматорського симфонічного оркестру, у склад якого входили учителі Рівного, Здолбунова, Дубно та інших міст. Під керівництвом Я. Поспішила колектив виконав І ч. симфонії Гайдна, «Вальс» Недбала, «Largo» з сонати ор. 65 Ф. Шопена. У концерті брав участь соліст Львівської опери Е. Бендер [10: 10].

Як бачимо, професійний рівень місцевих музикантів давав можливість включати у свій репертуар різножанрові твори та свідчив про високий статус регіону в контексті музичної культури Волині.

Надзвичайно актуальними у нашому сьогоденні залишаються статті Є. Гаше «Problem podniesienia kultury muzycznej» («Проблема підвищення музичної культури») та «Wychowawcza rola kultury muzycznej w społeczeństwie» («Виховна роль музичної культури в суспільстві») [8: 9] про стан та проблеми поширення музичної культури на Волині, її виховної ролі у суспільстві.

Велику кількість статей, присвячених піднесенню культурного рівня сільської молоді, виявлено у журналі «Młoda wieś», який виходив у Луцьку з 1928 р. і був розрахований переважно на сільських читачів. Зокрема, у рубриці «Музичний відділ», яку вів кременчанин І. Гіпський, опубліковано дописи про роботу курсів диригентів народних хорів, які працювали при Музичному канікулярному осередку Кременецького лицейу, інформацію про конкурс хорів Кола сільської молоді, надано практичні рекомендації з організації хорових колективів у сільській місцевості. У рубриці надруковані статті про життя і творчість Ю. Словацького, композиторів М. Леонтовича, С. Монюшка, М. Лисенка, зокрема аналіз хоро-

вої спадщини на слова Т. Шевченка. До кожного номера додавався випуск музичної бібліотеки, у якому надруковано одну польську і одну українську народну пісню та методичні поради для їх вивчення.

Висновки. Публікації у польськомовних періодичних виданнях Волині 20–30-х років ХХ століття засвідчують, що даний період став яскравою сторінкою у музичному житті регіону. На основі численних статей ми змогли простежити діяльність Музичного канікулярного осередку Кременецького ліцею, дослідити тематику проведення лекцій-концертів для учасників курсів, які, окрім слухання музики, отримували теоретичну підготовку, яка включала ознайомлення з творчістю певного композитора або вивчення різноманітних музичних стилів та напрямків.

Волинські міста стають гастрольно-виконавськими осередками: кращі солісти-інструменталісти та вокалісти Варшави, Кракова, Львова знайомлять місцеве населення з кращими світовими музичними шедеврами. Загальнодоступним для широкої аудиторії стає оперне та драматичне мистецтво, яке репрезентують як місцеві, так і гастролуючі колективи.

Завдяки публікаціям у пресі чимало волинян змогли підвищити свій загальний музичний розвиток, а керівники аматорських хорових колективів отримали поповнення нотного репертуару.

Перспективи подальших досліджень.

У подальших дослідженнях передбачається висвітлення диригентсько-хорової діяльності Д. Котка, зокрема його гастрольних виступи на Волині у міжвоєнний період.

Література:

1. Гринчук І. Музично-просвітницькі традиції Кременця в контексті культури Волині та Галичини / Ірина Гринчук, Олена Горбач // *Кременецький ліцей у контексті розвитку освіти, науки та культури на Волині в першій третині ХХ ст.*: [зб. наук. праць / наук. ред. А. Бажук, Н. Савелюк]. — Тернопіль: Терно-граф, 2009. — С. 117–124.
2. Оболончик Н. Кременецький ліцей — культурно-освітній осередок Волині 20–30-х років ХХ століття / Н. Оболончик // *Місто Кременець в історії освіти, науки і культури*: зб. наук. праць за матеріалами міжнар. наук. конф., присвяченої 365-річчю відкриття в Кременці філії Києво-Могилянської колегії, 23–24 трав. 2002 р. / Нац. ун-т Києво-Могилянська академія, Кременецький обл. комун. педколедж ім. Т. Шевченка. — Кременець: Кременецький педагогічний коледж ім. Т. Г. Шевченка, 2002. — С. 109–113.
3. Панфілова О. Музика та театральне мистецтво на Кременеччині / О. Панфілова // *Мистецтвознавство: Вісник Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника*. — Івано-Франківськ: Плай, 2009. — Вип. 15–16. — С. 99–103.
4. Шиманський П. Й. Музична культура Волині I половини ХХ ст. / П. Й. Шиманський. — Луцьк: РВВ «Вежа» Волинського держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2005. — 172 с.: іл.
5. *Dni Słowackiego rozpoczęte* // *Strażnica*. — 1939. — № 1. — S. 2.
6. Gache J. *Dnie Chopinowskie* / Jerzy Gache // *Życie Krzemienieckie*. — 1932. — № 8 — 9. — S. 39–40.
7. Gache J. *Koncerty Ukraińskiego Chóru Dm. Kotki w Krzemieńcu* / Jerzy Gache // *Życie Krzemienieckie*. — 1936. — № 10. — S. 409–410.
8. Gache J. *Problem podniesienia kultury muzycznej* / Jerzy Gache // *Życie Liceum Krzemienieckiego*. — 1931. — № 5. — S. 5–8.
9. Gache J. *Wychowawcza rola kultury muzycznej w społeczeństwie* / Jerzy Gache // *Życie Liceum Krzemienieckiego*. — 1931–1932. — № 10–11. — S. 25–31.
10. *Kronika miejscowa* // *Echo Wołyńskie*. — 1932. — № 19. — S. 10.
11. *Kronika miejscowa* // *Głos Wołyńia*. — 1932. — № 10. — S. 4.
12. *Kronika miejscowa* // *Głos Wołyńia*. — 1932. — № 26. — S. 3.
13. Sheybal S. *Koncert Aleksandra Michalowskiego* / Stanisław Sheybal // *Życie Krzemienieckie*. — 1933. — № 11. — S. 438–439.
14. Sheybal S. *Koncert p. Janiny Godlewskiej dnia 5 marca b. r.* / Stanisław Sheybal // *Życie Krzemienieckie*. — 1932. — № 3. — S. 18–19.
15. Sheybal S. «Cyrulik sewilski» Rossini / Stanisław Sheybal // *Życie Krzemienieckie*. — 1932. — № 3. — S. 19–20.
16. Sikorski K. *Audycje Muzycznego Ogniska Wakacyjnego (MOW) w Krzemieńcu* / Kazimierz Sikorski // *Życie Krzemienieckie*. — 1932. — № 7. — S. 8–10.
17. *Wołyński teatr Ukraiński* // *Życie Krzemienieckie*. — 1934. — № 11. — S. 386–387.

Рецензент статті: Бойчук О. М., канд. мистецтвознавства, Кременецький обласний гуманітарно-педагогічний інститут ім. Т. Шевченка